

8.612 20 - zg. 95.73.109.
9.2.57

Hf

SPRAWOZDANIE

ZWIĄZKU
POLSKICH ORGANIZACJI ROLNICZYCH

Z DZIAŁALNOŚCI
W ROKU 1927.

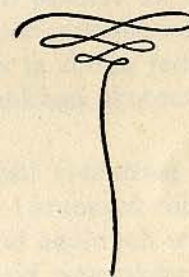
W A R S Z A W A 1928 R O K U

CZCIONKAMI POMORSKIEJ Drukarni Rolniczej S. A. W TORUNIU.

SPRAWOZDANIE

ZWIĄZKU
POLSKICH ORGANIZACJI ROLNICZYCH

Z DZIAŁALNOŚCI
W ROKU 1927.

W A R S Z A W A 1928 R O K U

CZCIONKAMI POMORSKIEJ DRUKARNI ROLNICZEJ S. A. W TORUNIU.

Hx

133997

Rok sprawozdawczy był szóstym rokiem działalności Związku P. O. R., którego zadaniem w myśl brzmienia statutu jest zespolenie usiłowań i prac organizacji rolniczych, zmierzających do podniesienia stanu rolniczego i gospodarstwa rolnego. Wobec tych zadań praca Związku ma charakter zupełnie specjalny, wybitnie różny od prac prowadzonych przez inne organizacje społeczno-rolnicze. Związek P. O. R. w wyjątkowych tylko wypadkach wchodzi bezpośrednio w styczność z indywidualnymi rolnikami lub też z poszczególnymi gospodarstwami rolnymi. Zadaniem Związku jest uzgadnianie i koordynowanie poglądów, pracy i działalności tych różnorodnych organizacji i zrzeszeń, jakie rolnictwo polskie do życia powołało, niezależnie od ich charakteru społeczno-zawodowego lub gospodarczo-zarobkowego, dla wytworzenia tą drogą jednolitego frontu rolniczego, co jest niezbędnym warunkiem skutecznej i celowej obrony interesów rolniczych.

Rozwój i przyszłość rolnictwa zależą nie tylko od pracy indywidualnych rolników i zrzeszeń rolniczych, ale również — i to w znacznym stopniu — od ogólnych warunków, w jakich się rozwija produkcja rolnicza, od warunków wytwarzanych przez obowiązujące przepisy ustawodawcze i zarządzenia władz kierujących polityką gospodarczą Państwa. Stąd też praca Związku w roku ubiegłym, podobnie jak w latach poprzednich, zwrócona była przede wszystkim w kierunku odpowiedniego oddziaływania na czynniki decydujące pośrednio czy bezpośrednio o charakterze i tendencjach ustawodawstwa i polityki gospodarczej. Na zewnątrz zaś Związek, jako organizacja jednocząca bardzo poważną część rolnictwa polskiego, rozwijał żywą działalność na terenie międzynarodowym.

Stawiając sobie za cel obronę interesów rolnictwa i produkcji rolniczej i oceniając z tego punktu widzenia wszelkie zagadnienia, jakie życie wysuwało na porządek dzienny, Związek

pojmował te interesy w najszerszym znaczeniu tego wyrazu. W zakres działalności Związku musiały więc wejść tem samem nie tylko sprawy dotyczące bezpośrednio warsztatów rolnych, lecz również i te wszystkie zagadnienia, które bodaj pośrednio oddziałują na warunki rozwojowe produkcji rolniczej. Wobec tak szeroko zakreślonej działalności Związku szczególnie doniosłe znaczenie posiada praca, mająca na celu uzgadnianie i harmonizowanie poglądów i opinii poszczególnych zrzeszeń rolniczych w skład Związku wchodzących. Zrzeszenia te w zależności od ich zadań i charakteru działalności można zgrupować w sposób następujący: 1) organizacje rolniczo-społeczne, a więc powojenne towarzystwa rolnicze, 2) organizacje samorządu rolniczego, 3) organizacje zawodowe, jednoczące pewne grupy rolników lub pewne gałęzie produkcji rolniczej, jako to związki ziemian, organizacje ziemianek, właścicieli lasów, producentów ryb, 4) organizacje rolniczo-handlowe, jak „Kooprolna“, syndykaty rolnicze, „Centrala Rolników“, 5) organizacje przemysłu rolnego, jak zrzeszenia cukrowników, gorzelników, 6) organizacje kredytowo-rolnicze, jak towarzystwa kredytowe ziemskie i banki rolnicze, 7) organizacje ubezpieczeniowe na wzajemności oparte, jak „Snop“ i „Westa“.

Ogółem należy do Związku 40 organizacji, których szczegółowy spis podajemy na końcu niniejszego sprawozdania. Jakkolwiek zatem w skład Związku wchodzi większość zrzeszeń odgrywających w życiu rolnictwa polskiego donioślejszą rolę, to jednak z ubolewaniem w tem miejscu podkreślić należy, że są pewne organizacje, które uchylają się od zbiorowej współpracy, nie należąc ani do naszej instytucji ani do Polskiego Związku Organizacji i Kółek Rolniczych. Szczególniej dotkliwym brakiem w organizacji Związku jest fakt, że nie należą doń dotychczas zrzeszenia spółdzielni rolniczych. — Wobec roli, jaką odgrywa i powinna odegrać spółdzielczość w życiu rolnictwa polskiego, jaknajściślejszy kontakt i współdziałanie pomiędzy organizacjami spółdzielczymi a zawodowo-rolniczymi jest jaknajbardziej pożądanym.

Jest rzeczą naturalną, że wobec różnorodności organizacji w skład Związku wchodzących zarysowywały się nieraz w poszczególnych zagadnieniach różnice opinii, poglądów i interesów, przez te organizacje reprezentowanych. Zadaniem Związku było podejmowanie trudnej niekiedy roli medjatora w celu łagodzenia i uzgadniania zachodzących sprzeczności i różnic. Z zadowoleniem zaznaczyć należy, że w ogromnej większości wypadków

usiłowania Związku w tym zakresie były uwieńczone zupełnym powodzeniem, co prowadziło do wytwarzania jednolitej, solidarnej opinii rolniczej.

Uznając za swe główne zadanie na wewnątrz obronę interesów produkcji rolniczej w zakresie ustawodawstwa i polityki gospodarczej, Związek starał się w okresie sprawozdawczym, podobnie jak i w latach poprzednich, utrzymywać jak najściślejszy kontakt z odpowiednimi organami państwowymi, bądź wydając opinie w sprawie nadsyłanych Związkowi projektów rozporządzeń i ustaw, bądź występując z własną inicjatywą w kwestiach bezpośrednio dotyczących rolnictwa, bądź też wreszcie biorąc czynny udział w pracach istniejących przy rozmaitych organach państwowych rad doradczych. Tak więc w roku ub. przedstawiciele Związku P. O. R. zasiadali w następujących ciałach doradczych, istniejących przy różnych instytucjach państwowych:

1. Państwowa Rada Rolnicza przy Ministerstwie Rolnictwa,
2. Rada Przemysłowo-Handlowa przy Min. Przem. i Handlu,
3. Państwowa Rada Kolejowa przy Min. Komunikacji,
4. Państwowa Rada Ubezpieczeń Społecznych przy Min. Pracy i Opieki Społecznej,
5. Główna Rada Statystyczna przy Gł. Urz. Statystycznym,
6. Komisja Doradczo-Ekonomiczna przy Min. Roln.,
7. Komitet Celny przy Min. Przem. i Handlu,
8. Komisja dla gromadzenia materiałów do nowej taryfy celnej przy Min. Przem. i Handlu,
9. Centralna Komisja Przywozowa przy Min. Przem. i Handlu,
10. Komisja Traktatowa przy Min. Przem. i Handlu,
11. Komisja Rzeczników do opracowania planu budowy elewatorów przy Min. Roln.,
12. Komitet dla Spraw Międzynarodowych przy Min. Roln.,
13. Komisja przy Biurze Badania Cen (Min. Skarbu).

Poza tem Związek P. O. R. brał udział w pracach szeregu instytucji państwowych i społecznych, w których zasiadali poszczególni działacze ze świata rolniczego, wybrani lub powołani indywidualnie, utrzymując jednak stały kontakt ze Związkiem. Wśród tych instytucji wymienić należy:

1. Komisję Opiniodawczą Rolną przy Prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów,
2. Komisję Ankietową do badania warunków i kosztów produkcji i wymiany przy Prez. Rady Min.,
3. Radę Banku Polskiego.

W okresie sprawozdawczym Związek zajmował się badaniem i opinowaniem następujących projektów ustawodawczych:

1. w sprawie scalenia ubezpieczeń społecznych,
2. „ „ organizacji zakładu ubezpieczenia od wypadków,
3. „ „ utworzenia Komitetu Meljoracyjnego i Komisji Meljoracyjnych,
4. „ „ dostarczania środków przewozowych dla wykonania budowy dróg publicznych i mostów,
5. „ „ Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego,
6. „ „ zwalczania chorób roślin oraz tępienia chwastów i szkodników roślin,
7. „ „ utworzenia Państw. Instytutu Eksportowego,
8. „ „ statystyki uboju zwierząt do spożycia,
9. „ „ ograniczenia nadmiernego podziału gruntów,
10. „ „ zagospodarowania lasów,
11. „ „ wywozu jaj zagranicę,
12. „ „ ustalenia prawa własności do gruntów nadanych włościanom przy uwłaszczeniu,
13. „ „ budowy elewatorów i spichrzów zbożowych,
14. „ „ spisu koni i bydła,
15. „ „ oznaczenia okręgów przemysłowych i podmiejskich, w których nie ulegają obowiązkowi parcelacyjnemu obszary poniżej 60 ha użytków rolnych,
16. „ „ prawa rybackiego,
17. „ „ ustawy weterynaryjnej,
18. „ „ trybu sprzedaży gospodarstw wzorowych, utworzonych przy parcelacji nieruchomości ziemskich.

Przechodząc do szczegółowego zobrazowania działalności Związku w zakresie wewnętrznym, podzielimy dla łatwiejszej orientacji zagadnienia, którymi się Związek zajmował, na następujące grupy:

zagadnienia, związane z produkcją rolniczą i przerobem produktów rolniczych,
obróć produktami rolnictwa i przemysłu rolnego,
zagadnienia kredytowe i skarbowe,
zagadnienia, dotyczące ustroju rolnego,
zagadnienia socjalne,
działalność informacyjno-wydawnicza.

Zagadnienia, dotyczące produkcji rolniczej i przerobu produktów rolniczych.

Z zagadnień, dotyczących rozwoju produkcji rolniczej, wysuwa się na plan pierwszy kwestja meljoracyj rolnych, które w naszych warunkach są niewątpliwie najważniejszym czynnikiem szybkiego podniesienia wytwórczości i kultury rolniczej. Pomyślny rozwój akcji meljoracyjnej w ostatnich latach jest jednak w pewnym stopniu hamowany tem, że sprawy meljoracyjne należą do kompetencji trzech różnych ministerstw (Rolnictwa, Robót Publicznych i Reform Rolnych), co pociąga za sobą w wielu wypadkach konieczność porozumiewań międzyministerjalnych i wynikającą stąd zazwyczaj niepożądaną zwłokę. Istniejący stan rzeczy nie ułatwia również bynajmniej wypracowania szarmonizowanego programu akcji meljoracyjnej oraz konsekwentnego wcielania go w życie. Dążąc do częściowego przynajmniej usunięcia tych niedomagań, Ministerstwo Rolnictwa opracowało projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie utworzenia Komitetu Meljoracyjnego i Wojewódzkich Komisji Meljoracyjnych. Według tego projektu Komitet Meljoracyjny miał istnieć przy Ministrze Rolnictwa. W skład tego Komitetu mieli wchodzić przedstawiciele trzech zainteresowanych, a wymienionych powyżej ministerstw, a zadaniem Komitetu miało być opracowywanie ogólnego programu działalności państwa w zakresie meljoracyj oraz koordynowanie działalności poszczególnych ministerstw w zakresie wykonania tego planu. Odpowiednikami Komitetu przy Ministrze Rolnictwa miały być na terenie województw Wojewódzkie Komisje Meljoracyjne, składające się również wyłącznie z przedstawicieli zainteresowanych trzech ministerstw.

Oceniając ten projekt dla użytku członków Komisji Opiniodawczej Rolniczej przy Prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów, Związek P. O. R. stanął na stanowisku, że jest on słuszny w swych intencjach i zamierzeniach, nie idzie jednak dość daleko, gdyż nie prowadzi do skoncentrowania zagadnień meljoracyjnych w jednym ministerstwie, a przewidywanym Komisjom Wojewódzkim i Komitetowi nadaje charakter organów czysto biurokratycznych z pominięciem czynnika społecznego. W związku z tem Z. P. O. R. wypowiedział się za koncentracją zagadnień meljoracyjnych w obrębie jednego ministerstwa, powołaniem do życia obok Komitetu Meljoracyjnego Rady Meljoracyjnej, składającej się nie tylko z przedstawicieli rządu, lecz

również z reprezentantów samorządów, organizacji rolniczych, techniki i nauki meljoracyjnej oraz instytucji finansujących meljoracje, jako ciała opiniodawczego, a w razie nie uwzględnienia powyższego postulatu — powołania do Komitetu Meljoracyjnego i Komisji Wojewódzkich czynników społecznych.

Duże znaczenie dla produkcji rolniczej mają również dwa inne rozporządzenia p. Prezydenta Rzplitej, które zajmowały się w swoim czasie Komisja Opiniodawcza, a mianowicie o zwalczaniu chorób roślinnych i o prawie weterynaryjnym. Uznając te projekty w zasadzie za słuszne i celowe, gdyż zapeniają one istniejącą w naszym prawodawstwie w tym zakresie lukę i prowadzą do ujednolinitenia obowiązujących w poszczególnych dzielnicach różnych norm prawnych, Związek P. O. R. w uwagach, dostarczonych członkom Komisji Opiniodawczej, zmierzał do usunięcia zbyt rygorystycznych przepisów, zawartych w tych rozporządzeniach, i do jaknajściślejszego przystosowania ich do wymagań życia.

Przywiązując dużą wagę do Instytutu Rolniczego w Puławach, jako naczelnej instytucji naukowej rolniczej, Z. P. O. R. przestudjował również projekt rozporządzenia, zmieniającego statut tej instytucji, zwracając szczególną uwagę na konieczność takiego sformułowania przepisów, dotyczących kwalifikacji kierownictwa Instytutu, aby powoływane na te stanowiska osoby posiadały niewątpliwe naukowe dane do wykonywania powierzonych im zadań.

W zakresie produkcji leśnej podkreślić należy rozporządzenie w sprawie zagospodarowania lasów, nie stanowiących własności państwa. Uwagi Związku, zakomunikowane odpowiednim czynnikom w okresie opracowywania tego rozporządzenia, zmierzały między innymi ku temu, aby wprowadzić do Urzędów Ochrony Lasów w pewnym zakresie czynnik społeczny i na tej drodze doprowadzić do ściślejzego przystosowania działalności tych urzędów do realnych warunków życiowych.

Stałe usiłowania Związku w zakresie zawodowego organizowania odpowiednich działów produkcji rolniczej i przemysłu rolnego dały w roku sprawozdawczym pewne realne wyniki. Tak więc Związek współdziałał w tworzeniu Towarzystwa Chmielarskiego w Lublinie, będącym głównym ośrodkiem produkcji chmielu na terenie b. Kongresówki, biorąc udział w zebraniu organizacyjnym i opracowując projekt statutu tego zrzeszenia. Fakt powstania organizacji producentów chmielu na terenie b. Kongresówki należy uznać za zjawisko wysoce dodatnie tem

bardziej, że chmielarstwo nasze staje wobec perspektywy kryzysu, wywołanego z jednej strony zarysowującą się coraz wyraźniej nadprodukcją światową chmielu, z drugiej zaś niebezpieczeństwem rozszerzenia się pasorzyta — mączniaka rzekomego, grożącego bardzo poważnie zniszczeniem plantacji. Przewidywać należy, że powstanie Towarzystwa Chmielarskiego w Lublinie będzie dużym krokiem naprzód na drodze do połączenia się tej organizacji z analogicznymi zrzeszeniami na Wołyniu i w b. dzielnicy pruskiej, a tem samem do stworzenia ogólnokrajowej instytucji, reprezentującej w całej pełni interesy produkcji chmielu.

Prace, mające na celu zorganizowanie innej jeszcze gałęzi produkcji rolniczej, a mianowicie producentów korzenia cykorji, również dały pomyślny wynik, gdyż w końcu roku sprawozdawczego doprowadzono do utworzenia odpowiedniego związku zawodowego na podstawie statutu, który opracował Związek P. O. R.

Wobec tych postępów, osiągniętych na polu należytego organizowania poszczególnych gałęzi produkcji, tem jaskrawiej rzuca się w oczy brak właściwej organizacji tak poważnej gałęzi przemysłu rolnego, jaką jest przemysł ziemniaczany, mówiąc zaś ściślej — produkcja krochmalu i płatków kartoflanych. Wprawdzie istniejące na terenie b. Kongresówki zakłady przetwórcze tego typu mają swój ośrodek organizacyjno-handlowy w postaci Spółki Producentów Krochmalu, ale natomiast w b. dzielnicy pruskiej brak jakiegokolwiek organizacji w tym zakresie, co nie pozwala na stworzenie ogólnokrajowego zrzeszenia i uniemożliwia wytworzenie należytego kontaktu i współdziałania pomiędzy zorganizowanym rolnictwem a tą gałęzią przemysłu rolnego.

W zakresie przemysłu cukrowniczego najważniejszym zagadnieniem w ciągu roku sprawozdawczego była kwestja podniesienia ceny cukru do poziomu gwarantującego opłacalność uprawy buraka cukrowego i przerobu wyprodukowanego przez rolnika surowca na cukier. Wobec powszechnego zastosowania zasady uzależniającej cenę płaconą za buraki od cen sprzedanych cukru, rolnictwo jest bezpośrednio zainteresowane w tem, aby cena cukru była utrzymana na odpowiednim poziomie. Tarcia, jakie w poprzednich latach zachodziły pomiędzy cukrowniami a producentami buraka cukrowego, zostały szczęśliwie usunięte, czemu w znacznej mierze współdziałał Związek P. O. R. W ub. roku przemysł cukrowniczy wraz z organizacjami plantatorów buraka prowadziły solidarnie akcję, mającą na celu stwo-

rzenie możliwych warunków istnienia dla produkcji przerobu buraka cukrowego. Akcja ta, z którą w miarę sił i możliwości współdziałał Związek P. O. R., nie osiągnęła jednak zadawalniających wyników.

O ile idzie o przemysł gorzelniczy, to najważniejszym zadaniem w okresie sprawozdawczym, podobnie jak i w latach ubiegłych, była kwestja rozszerzenia zbytu spirytusu dla celów technicznych i przemysłowych. Wychodząc z tego założenia, Związek P. O. R. musiał zająć krytyczne stanowisko wobec wydanych w końcu 1926 roku zarządzeń Dyrekcji Państwowego Monopolu Spirytusowego, wprowadzających ograniczenia w sprzedaży denaturatu i podnoszących nadmiernie ceny na spirytus sprzedawany na cele techniczne. Stanowisko Związku znalazło swój wyraz w memorjale przesłanym odpowiednim władzom, w którym wykazywaliśmy, że polityka D. P. M. S. winna iść konsekwentnie w kierunku jaknajszerszego zastosowania spirytusu dla celów technicznych i przemysłowych, co zresztą odpowiada duchowi ustawy o monopolu spirytusowym, przewidującej między innymi, że „ceny spirytusu skażonego do celów technicznych, oświeceniowych i napędowych mogą być niższe od kosztów własnych”. Zaznaczyć należy, że poglądy zawarte w memorjale Związku zostały prawie w zupełności podzielone przez Państwową Radę Spirytusową.

W roku sprawozdawczym wysunęła się również na porządek dzienny sprawa przemysłu łubinowego na skutek uruchomienia zakładu przemysłowego, stawiającego sobie za cel odgoryczanie łubinu i produkcję paszy, a w dalszym planie — ekstrakcję białka łubinowego. Związek P. O. R. dążył do nawiązania kontaktu z tą nową placówką przemysłu rolnego dla zorientowania się co do istniejących w tej dziedzinie możliwości i perspektyw rozwojowych oraz badań kwestję nawiązania pewnego współdziałania pomiędzy tym zakładem a producentami łubinu.

Obrót produktami rolnictwa i przemysłu rolnego.

Układ stosunków w dziedzinie obrotu towarowego, zwłaszcza międzynarodowego, jest jeszcze daleki od tego stanu równowagi, jaki istniał w dobie przedwojennej. Oddziaływanie państwa na obrót towarowy zarówno wewnętrzny, jak i zewnętrzny zapomocą zakazów wywozu i przywozu, kontyngentów, ceł wywozowych i t. p. jest znacznie bardziej intensywne

niż poprzednio. Uległa również znacznemu zaostrzeniu walka o rynki zbytu, co znajduje swój wyraz z jednej strony w coraz silniejszych tendencjach protekcjonistycznych, ujawniających się w polityce celnej wszystkich niemal państw współczesnych, z drugiej zaś w coraz powszechniejszym stosowaniu przy eksporcie metody dumpingu. Wszystko to sprawia, że obecne stosunki w zakresie obrotu towarowego są wysoce zmienne i niestabilne, że obrona interesów poszczególnych dziedzin produkcji w zakresie polityki handlowej wymaga szczególnej uwagi. Nic też dziwnego, że zagadnienia te stanowią jedną z najważniejszych dziedzin pracy i wysiłków Związku.

Zdając sprawę z działalności Związku w tym zakresie, należy zacząć od zagadnień dotyczących polityki celnej. Przede wszystkim więc podnieść należy udział Związku w pracach mających na celu stworzenie nowej taryfy celnej. Prace te, prowadzone na terenie Min. Przemysłu i Handlu, są skoncentrowane w czterech komisjach. Przewodniczącym Komisji Rolnej jest p. Jerzy Gościcki. Do prac Komisji Rolnej i dziesięciu podkomisji, pomiędzy które rozdzielono pracę przygotowawczą, zostały powołane wszystkie zainteresowane organizacje rolnicze i fachowcy, posiadający szczególną znajomość danych dziedzin produkcji i handlu. W roku ub. skończono opracowywanie nomenklatury, w ciągu roku bieżącego zostanie wykonana druga najważniejsza część pracy, a mianowicie kalkulacja stawek celnych. Należy wyrazić nadzieję, że przyszła taryfa celna uwzględni w należytej mierze uprawnione interesy rolnictwa w zakresie ochrony celnej.

Niezależnie od prac przygotowawczych do nowej taryfy celnej wyłoniła się w okresie sprawozdawczym kwestja waloryzacji obowiązującej obecnie taryfy celnej, co stało się koniecznością z chwilą ustalenia nowej wartości złotego polskiego. Postulat waloryzacji stawek celnych był oddawna wysuwany przez organizacje przemysłowe, które w ten sposób dążyły do podniesienia ochrony celnej, z jakiej korzystała uprzednio produkcja przemysłowa. Jednocześnie organizacje przemysłowe wysuwały jako koncesję dla innych gałęzi wytwórczości propozycję szerokiego zastosowania ulg celnych, co by prowadziło do faktycznego zredukowania opłat celnych dla całego szeregu importowanych z zagranicy towarów. Związek P. O. R., reprezentując interesy ludności rolniczej, która jest największym konsumentem artykułów przemysłowych, przeciwstawiał się stanowczo tym postulatam, których realizacja

pociągnęłyby za sobą niewątpliwie znaczną wyżkę cen wszystkich artykułów przemysłowych. Za takim stanowiskiem przemawiały dwa zasadnicze argumenty: 1) waloryzacja stawek celnych w stosunku 72 względnie nawet 50% nie była dostatecznie usprawiedliwiona wyżką, jakiej uległy ceny wewnętrzne na naszym rynku, 2) generalna waloryzacja wszystkich stawek celnych pociągnęłyby za sobą nadmierną i zupełnie zbędną wyżkę cel na wiele artykułów, które i poprzednio posiadały dostateczną ochronę celną. Wypowiadając się przeciwko postulatam sfer przemysłowych, Związek stał na stanowisku, że należy przeliczyć stawki taryfy celnej na złote obiegowe, nie stosując jednak mechanicznej waloryzacji, lecz przeprowadzając jednocześnie rewizję taryfy, co by doprowadziło do podniesienia stawek celnych w wypadkach niedostatecznej ochrony, pozostawiając natomiast obciążenie ad valorem bez zmian tam, gdzie obowiązujące dawniej stawki celne były wystarczające. Kwestja ta została ostatecznie rozstrzygnięta rozporządzeniem p. Prezydenta Rzplitej, wydanem już w 1928 roku w sposób w zasadzie zgodny z naszym stanowiskiem. W związku z zagadnieniem waloryzacji taryfy celnej Związek P. O. R. na podstawie przeprowadzonej ankiety przedstawił odpowiednim władzom postulaty, dotyczące podniesienia stawek celnych na te artykuły rolnicze, których ochrona była niedostateczna.

Z innych zarządzeń polityki celnej podkreślić należy wprowadzenie w życie cel maksymalnych o 100% wyższych od normalnych, stosowanych do artykułów pochodzących z krajów, które nie mają uregulowanych stosunków handlowych z Polską. Ze stanowiska rolniczego zarządzenie to jest tem ważniejsze, że do taryfy maksymalnej wprowadzono stawki celne na szereg produktów rolnych, które normalnie nie korzystają wcale z ochrony celnej, a mianowicie: na zboża, strączkowe i inne.

Wychodząc z założenia, że polityka celna winna kierować się w stosunku do produkcji rolnej temi samemi zasadami, co w stosunku do produkcji przemysłowej, że ceny artykułów rolniczych, podobnie jak ceny artykułów przemysłowych, powinny kształtować się na naszym rynku wewnętrznym odpowiednio do poziomu cen na rynkach światowych, Związek P. O. R. wypowiadał się przeciwko utrzymaniu cel wywozowych na żyto i wprowadzeniu ich na pszenicę, co, jak doświadczenie przeszłości uczy, może doprowadzić do daleko idącego obniżenia cen tych produktów, wskazując natomiast, że właściwym środkiem zapobiegającym niepożądanemu eksportowi zboża w okresie

jesiennym jest odpowiednia polityka gromadzenia rezerw zbożowych.

Wychodząc z tej samej zasady równorzędnego traktowania rolnictwa i przemysłu, Związek P. O. R. domagał się, ażeby przyjęta w wielu wypadkach zasada ograniczania eksportu surowców niezbędnych dla przemysłu była zastosowana również i wobec rolnictwa. Stąd też Związek P. O. R. oddawna wysuwał postulat ograniczenia wywozu otrąb i makuchów, które traktować należy jako surowiec dla produkcji hodowlanej. Postulat ten został w ub. roku częściowo zrealizowany przez nałożenie cla wywozowego na otręby.

W zakresie traktatów handlowych Związek gromadził materiały, dotyczące zawarcia umowy handlowej z Kanadą i Chinami oraz przewidywanej rewizji traktatu handlowego z Francją. Najbardziej doniosłem jednak zagadnieniem w tej dziedzinie była sprawa traktatu handlowego z Niemcami. Przerwane w roku 1926 pertraktacje o traktat handlowy z Niemcami zostały wznowione, przyczem kierownictwo delegacji niemieckiej objął jeden z najwybitniejszych reprezentantów rolnictwa niemieckiego, b. minister Rzeszy, dr. Hermes. Jednocześnie z inicjatywą p. Prezydenta J. Żychlińskiego oraz wybitnych przedstawicieli życia gospodarczego Niemiec zostały podjęte narady gospodarcze polsko-niemieckie, zapoczątkowane posiedzeniami, które miały miejsce w Berlinie w początkach grudnia r. ub. Dążąc do należytej obrony interesów rolnictwa polskiego w tym zakresie, Związek P. O. R. zajął się rewizją postulatów, jakie uprzednio były formułowane, przeprowadzając gruntowne badania nad statystyką obrotu towarowego pomiędzy Polską a Niemcami w szeregu lat ostatnich. Rezultaty tych badań zostały opublikowane na łamach „Rolnika Ekonomisty”. Jednocześnie Związek przygotował materiały dla narad gospodarczych w Berlinie, mając głównie na widoku osłabienie i obalenie argumentów, wysuwanych przeciwko zawarciu traktatu z Polską przez sfery agrarne niemieckie. Dzięki tej pracy przygotowawczej z zadowoleniem stwierdzić należy, że reprezentanci rolnictwa polskiego na tych naradach w osobach pp. prezesa Leona Plucińskiego i J. Gościckiego byli w stanie utrzymać się w dyskusji na poziomie całkowicie dorównującym poziomowi wystąpień przedstawicieli rolnictwa niemieckiego.

W zakresie reglamentacji handlu wewnętrznego Związek brał udział przez swych delegatów w pracach Centralnej Komisji Przywozowej przy Min. Przem. i Handlu, przyczem przedstawi-

cielo Związku zwracali główną uwagę na podział kontyngentów przywozowych tych artykułów, które, jak warzywa, owoce i przetwory owocowe, dotyczą bezpośrednio naszej produkcji ogrodniczej i przemysłu rolnego.

W porozumieniu ze Związkiem Plantatorów Chmielu Związek wystąpił do Min. Rolnictwa z memorjałem, wykazującym konieczność wydania zakazu przywozu chmielu, a to ze względu na niebezpieczeństwo zawleczenia do Polski chorób niszczących plantacje tej rośliny w krajach ościennych.

Jak zaznaczono wyżej, wysuwany oddawna przez Związek postulat nałożenia cła wywozowego na otręby został w r. ub. zrealizowany. Naskutek żądań, wysuwanych przez przemysł młynarski, decydujące czynniki osłabiły jednak w znacznym stopniu efekt tego zarządzenia, udzielając zezwolenia na wywóz otrąb w okresie do 1 lutego 1928 roku w granicach kontyngentu w wysokości 30.000 tonn, z tem wszakże zastrzeżeniem, że cena otrąb nie przekroczy 62% ceny żyta. Warunek ten nie został jednak utrzymany, cena otrąb podniosła się powyżej przepisanej normy, a w pewnych okresach rolnicy — zwłaszcza w Wielkopolsce — nie mogli zupełnie uzyskać otrąb. Z powyższych względów Związek zwrócił się do Min. Roln. z memorjałem wykazującym, że wywóz otrąb nawet w granicach kontyngentu pociąga za sobą niepożądane następstwa, co przemawia przeciwko udzielaniu ponownego kontyngentu wywozowego. Stanowisko to zostało uznane w całej pełni przez decydujące w tej sprawie czynniki.

Coraz bardziej wzmagająca się konkurencja pomiędzy krajami eksportującymi produkty rolnicze wysuwa na porządek dzienny konieczność wprowadzenia w życie norm prawnych, mających na celu podniesienie jakości wywożonych produktów. Znajduje to swój wyraz w postaci przepisów, przeprowadzających jakościową reglamentację eksportu dla osiągnięcia standaryzacji wywożonych towarów. Podobne przepisy zostały wydane w całym szeregu krajów eksportujących produkty rolnicze. U nas zarówno Min. Rolnictwa, jak i organizacje rolnicze oddawna już zdawały sobie sprawę z konieczności wstąpienia na tę drogę. Potrzebie tej czynią zadość wydane z inicjatywy Min. Roln. rozporządzenia p. Prezydenta Rzplitej w sprawie wywozu masła i jaj. Oceniając projekty tych rozporządzeń, w swoim czasie przez Ministerstwo zakomunikowanych, Związek P. O. R. uznał je zasadniczo za zupełnie słuszne i celowe ze względu na to, że tylko tą drogą można w naszych stosunkach doprowadzić do podniesienia jakości naszego eksportu, do uzyskania wyższych

cen za wywożony towar, do rozszerzenia możliwości zbytu na rynkach zachodnio-europejskich, a tem samem do uniezależnienia się od rynku niemieckiego. Wychodząc z tego założenia, Związek wysunął jednak cały szereg uwag i zastrzeżeń co do poszczególnych przepisów, w projektach tych rozporządzeń zawartych, przyczem myślą przewodnią Związku było, aby reglamentacja eksportu nie szła zbyt daleko, aby, zmierzając istotnie do podniesienia jakościowego eksportu, nie hamowała wywozu ilościowo i nie krępowała eksporterów zbyt uciążliwymi biurokratycznymi formalnościami. Znaczna część uwag Związku została życzliwie przyjęta przez Ministerstwo i znalazła swój wyraz w ostatecznej redakcji wspomnianych rozporządzeń.

Wypowiadając się za reglamentacją masła i jaj, jako tych artykułów, których reglamentacja, jak uczy doświadczenie innych państw, jest wysoce celowa, Związek P. O. R. zajął negatywne stanowisko w stosunku do projektu rozporządzenia, nadającego Ministrowi Rolnictwa i Min. Przem. i Handlu generalne pełnomocnictwa do reglamentowania wywozu wszystkich produktów rolnych drogą zwykłych rozporządzeń ministerjalnych. Związek wychodził bowiem z założenia, że wszelkie ograniczenia handlu eksportowego muszą być robione w sposób bardzo ostrożny i umiejętny, ażeby uniknąć wręcz niepożądanych skutków, że ingerencja państwa w tej dziedzinie może mieć miejsce jedynie naskutek zupełnego porozumienia i całkowitego uzgodnienia poglądów czynników rządowych z przedstawicielami sfer gospodarczych, że wobec tego bardziej właściwą i wskazaną jest droga ustawowego udzielania władzom wykonawczym prawa przeprowadzania reglamentacji poszczególnych, wyraźnie określonych przedmiotów eksportu.

O ile idzie o zagadnienia organizacji handlu wewnętrznego produktami rolniczymi, to na plan pierwszy w okresie sprawozdawczym wysuwa się kwestja budowy elewatorów zbożowych. Sprawa ta została po raz pierwszy postawiona na gruncie realnym przez Bank Gospodarstwa Krajowego w lecie 1926 roku. Projekt B. G. K. przewidywał budowę kilku elewatorów zbożowych przy pomocy kapitału zagranicznego i oddanie eksploatacji elewatorów w ręce utworzonej ad hoc spółki, w której byłby również reprezentowany kapitał zagraniczny, z tem jednak, że kapitał krajowy miałby zapewnioną przewagę. Projekt ten nie uzyskał jednak aprobaty rządu, a Min. Rolnictwa powołało z końcem 1926 roku Komisję Rzeczoznawców, w skład której z rolników, biorących żywy udział w życiu organizacyj do Związku

należących, wchodzili pp. Z. Chrzanowski, J. Machnicki i J. Gościcki. Komisja ta w ciągu sześciomiesięcznej pracy odbyła cały szereg posiedzeń. Z ramienia Komisji przeprowadzono badania istniejących u nas spichrzów i elewatorów zbożowych; delegaci Komisji wyjeżdżali również zagranicę dla zbadania organizacji i działalności elewatorów w krajach środkowej i zachodniej Europy; przeprowadzono również szczegółowe badania nad statystyką handlu zbożowego w kraju. Wynikiem pracy Komisji był pozytywny plan budowy sieci elewatorów zbożowych w Polsce. Plan ten był bardzo skromny i ostrożny, gdyż Komisja zdawała sobie należycie sprawę z tego, że należy unikać wszelkich niepotrzebnych eksperymentów, a zwłaszcza budowania elewatorów tam, gdzie, jak np. w Wielkopolsce, istniejące składy i spichrze, stanowiące własność bądź to indywidualnych rolników, bądź też organizacyj rolniczo-handlowych, czynią zadość realnym potrzebom. Z tego też względu Komisja proponowała poprzestać narazie na budowie dwóch elewatorów eksportowych, jednego w Gdyni, a drugiego na granicy polsko-czeskiej, oraz kilku elewatorów okręgowych w produkcyjnych rejonach b. Kongresówki i Małopolski, gdzie brak odpowiednich składów utrudnia organizację handlu zbożowego. W rejonie działalności każdego elewatora okręgowego projektowano utworzyć małe spichrze, aby umożliwić skup zboża od drobnych rolników i uchronić ich w ten sposób przed wyzyskiem prywatnych handlarzy. Budowę elewatorów w myśl projektu Komisji miały podjąć banki państwowe. Eksploatacja elewatorów eksportowych miała być powierzona na zasadach dzierżawy utworzonej ad hoc spółce, zorganizowanej przez istniejące organizacje rolniczo-handlowe. Elewatory okręgowe i spichrze lokalne miały być oddawane w dzierżawę miejscowym spółkom i spółdzielniom rolniczo-handlowym. Opierając się na projekcie Komisji Rzeszoznawców, p. Min. Rolnictwa wystąpił do Komitetu Ekonomicznego Rady Min. z odpowiednimi wnioskami. Komitet Ekonomiczny nie zdecydował jednak tych wniosków i sprawa dotychczas pozostała niestety nierozstrzygnięta.

Podjęta przez rząd w okresie sprawozdawczym akcja tworzenia rezerw zbożowych jest niewątpliwie nowym ważnym momentem wpływającym na kształtowanie się sytuacji na naszym rynku zbożowym. Na potrzebę podjęcia tej akcji Związek wskazywał oddawna, rozumiejąc, że na tej drodze można opanować niepożądane zjawisko nadmiernego eksportu zboża w okresie późniejszym bez stosowania krzywdzących rolnictwo ceł

i zakazów wywozu. Stąd też decyzję rządu co do podjęcia tej akcji Związek uważał za wysoce szczęśliwą i, pragnąc współdziałać pomyślnemu jej przeprowadzeniu, wystosował do zainteresowanych ministrów memorjał, ustalający zasady, na jakich zdaniem Związku akcja tworzenia rezerw zbożowych opierać się winna. Zasady te zostały jednak tylko w pewnym stopniu przyjęte przez czynniki, którym powierzono zadanie tworzenia rezerw. Zresztą, wobec wprowadzenia ceł wywozowych na zboże, znaczenie i wartość gospodarcza gromadzenia rezerw zredukowała się w bardzo znacznym stopniu. W rezultacie wobec wysokiego stosunkowo poziomu cen zboża na naszym rynku wewnętrznym, przekraczających limit teoretycznie ustalony przez organy kierujące akcją rezerw zbożowych, akcja ta nie mogła z natury rzeczy przybrać szerszych rozmiarów.

Przedmiotem pilnej uwagi Związku było również ważne zagadnienie usunięcia braków i niedomagań, jakie istnieją w zakresie naszego handlu rolniczego, w szczególności zaś w zakresie ustroju i działalności organizacyj rolniczo-handlowych.

Poważny odłam tych organizacyj, a mianowicie syndykaty rolnicze istnieją jako spółki akcyjne, co z rozmaitych względów jest niepożądane. Na terenie Związku zastanawiano się też niejednokrotnie nad możliwością przekształcenia syndykatów na spółdzielnie, co jednak natrafia na poważne przeszkody, wynikające zarówno z trudności finansowych, w jakich przejściowo znalazły się niektóre syndykaty, jak i z powodu zbyt krępujących przepisów obowiązującej ustawy spółdzielczej. Życzyć należy, aby trudności te można było pokonać w najbliższej przyszłości, gdyż przekształcenie syndykatów na organizacje spółdzielcze byłoby niewątpliwie dużym krokiem naprzód na drodze do prawidłowej organizacji handlu rolniczego i rozwoju ruchu spółdzielczego w rolnictwie.

Dla należytej organizacji handlu rolniczego ma doniosłe znaczenie kwestja stosunków istniejących w zakresie transportu produktów rolniczych wogóle, a transportu kolejowego w szczególności. Stąd też Związek P. O. R. zajmował się pilnie temi zagadnieniami, biorąc udział w osobach swych przedstawicieli zarówno w pracach Komisji dla ustalania planu przewozowego, jak również w pracach Rady Kolejowej i jej Komitetu. Najważniejszym zagadnieniem w tej dziedzinie była podjęta przez Min. Komunikacji sprawa opracowania nowej taryfy przewozowej. Przywiązując dużą wagę do tej sprawy, Związek brał w tych pracach czynny udział i na podstawie ankiety, przeprowadzonej wśród

zainteresowanych organizacji rolniczych, wystąpił z szeregiem wniosków, dotyczących nomenklatury towarowej. Okres prac nad nomenklaturą towarową dobiegł już do końca, obecnie rozpoczyna się praca nad kalkulacją stawek przewozowych i odpowiednią klasyfikacją towarów. W związku z tem organizacja nasza przystąpiła do gromadzenia materiałów, dotyczących taryfowania produktów rolnych i środków produkcji rolniczej.

Z bieżących prac Rady Kolejowej i jej Komitetów podnieść należy sporną ciągle kwestję stosunku taryfy przewozowej na mąkę i zboże. Część przemysłu młynarskiego z prowincyj centralnych i południowych domaga się stale, aby taryfy na mąkę były znacznie wyższe od taryf na zboże. Przeciwnie Związek P. O. R. wypowiada się za zrównaniem taryfy na mąkę i zboże, motywując to względami, które w swoim czasie na łamach „Rolnika Ekonomisty” szczegółowo były omawiane. Podnieść należy, że wysiłki przedstawicieli przemysłu młynarskiego, zmierzające do podniesienia taryfy na mąkę, na skutek stanowiska zajętego przez przedstawicieli rolnictwa nie zostały uwieńczone powodzeniem.

Zagadnienia kredytowe oraz podatki i świadczenia rzeczowe.

Ogólny brak kapitału w okresie powojennym szczególnie boleśnie daje się we znaki rolnictwu, którego pomyślny rozwój zależny jest w chwili obecnej od rychłego i szczęśliwego rozwiązania problemu kredytowego.

W roku ubiegłym, podobnie jak w latach poprzednich, cała uwaga Związku Polskich Organizacji Rolniczych była skierowana na to zagadnienie. Klęska nieurodzaju, jaka w 1926 r. nawiedziła niektóre połacie kraju, zaostriżyła tem bardziej zagadnienia kredytowe. Stało się jasnym, że bez odpowiedniej pomocy kredytowej w wielu okolicach kraju rolnicy nie byłiby w możności o własnych siłach dokonać zasiewów wiosennych. Związek P. O. R. podjął energiczną pracę celem wykazania władzom rozmiarów niezbędnej pomocy dla rolnictwa. Materiał statystyczny został uzyskany przez specjalnie zorganizowaną jeszcze w końcu 1926 r. ankietę za pośrednictwem centralnych organizacji rolniczych dzielnicowych, jak Centralne Tow. Rolnicze w Warszawie, Wielkopolskie Tow. Rolnicze, Pomorskie Tow. Rolnicze oraz Tow. Gospodarskie Wschodniej Małopolski. W prowadzeniu tej ankiety Związek P. O. R. korzy-

stał ze współpracy Biura Samorządu Ziemińskiego, które poleciło przeprowadzenie równoległej ankiety przez wydziały sejmików powiatowych. Wyniki tej ankiety dały możność dokładnego zorientowania się w istotnej wysokości strat poniesionych przez poszczególne powiaty. Obliczono, iż na dokonanie zakupów owsa, jęczmienia i ziemniaków oraz zaspokojenie innych potrzeb, związanych z możliwością dokonania normalnych zasiewów wiosennych, potrzeba około 28 milj. zł. taniego kredytu. Odpowiednie memorjały zostały przedstawione przez Związek P. O. R. pp. Ministrowi Skarbu i Ministrowi Rolnictwa i znalazły swój wyraz w zarządzeniach rządowych, uruchamiających ulgowe kredyty siewne we wskazanej wysokości.

Jednakowoż punkt ciężkości całego problemu kredytu rolnego leży nie w doraźnej pomocy kredytowej, lecz w zapewnieniu rolnictwu normalnego dopływu kapitału, niezbędnego do prowadzenia warsztatu rolnego. W ciągu roku 1927 daje się stwierdzić poważna pod tym względem poprawa, która przedewszystkiem uwydatniła się w obniżeniu stopy dyskontowej i procentowej zarówno Banku Polskiego, jak banków państwowych i prywatnych.

Mimo jednak wielki krok naprzód ku uzdrowieniu stosunków kredytowych sytuacja jest jeszcze daleka od normalnego stanu rzeczy. O ile w latach poprzednich główny wysiłek Związku Polskich Organizacji Rolniczych był zwrócony na wywalczenie doraźnych pomocy kredytowych, to w roku ubiegłym zabiegi i troska były skierowane na problem drożyzny kredytu. Oczywiście oba zjawiska, t. j. wysoka stopa procentowa i brak kapitału, są ze sobą w organicznej łączności i nie podobna faktycznie obniżyć stopy procentowej bez zaspokojenia potrzeb kredytowych odpowiednią ilością kapitału. Właściwe jednak uszeregowanie tych potrzeb wedle ich intensywności i znaczenia dla rozwoju produkcji może dać bardzo pokaźne rezultaty w dziedzinie obniżenia stopy procentowej, pomimo, że całość potrzeb daleka będzie od zupełnego nasycenia.

Zagadnienie to było przedmiotem obrad Komisji Finansowej Z. P. O. R., która stanęła na stanowisku, że w chwili obecnej najpilniejszą potrzebą kredytową jest odbudowa normalnego kredytu długoterminowego stopniowo amotryzowanego, ze względu na jego dominujące znaczenie w rolnictwie.

Z chwilą zaciągnięcia pożyczki zagranicznej, przeznaczonej, jak wiadomo, w pewnej części na cele inwestycyj rolniczych, Związek P. O. R. podkreślił wyraźnie powyższe stanowisko, wychodząc z założenia, że ożywienie tej formy kredytu spowoduje

również znaczne odprężenie w dziedzinie kredytów krótko- i średnioterminowych.

Przez usta swych przedstawicieli w Radzie Banku Polskiego Związek P. O. R. kładł szczególny nacisk na potrzebę rozgraniczenia sfery działania banków państwowych a instytucyj prywatnych.

Jakkolwiek bardzo doniosłą jest rola, którą w momentach kryzysu odegrały w naszym życiu gospodarczym banki państwowe, to przy powrocie do warunków normalnych w pierwszym rzędzie koniecznem jest wzmocnienie bankowości prywatnej, aby mogła ona sprostać swym zadaniom, związanym z finansowaniem życia gospodarczego. To też Związek P. O. R. stanął na stanowisku, że pierwszym krokiem w tym kierunku powinno być powierzenie rozdziału kredytów inwestycyjnych z pożyczki zagranicznej instytucjom prywatnym.

Odbudowa zatem kredytu długoterminowego powinna być dokonania przez ożywienie działalności instytucyj kredytowych, na wzajemności opartych. Wobec tego, że narazie niepodobna myśleć o zaspokojeniu tych potrzeb jedynie przy pomocy kapitału krajowego, lecz niezbędnym jest dopływ kapitału zagranicznego, przedstawiciele rolnictwa w Radzie Banku Polskiego wysunęli postulat zakupu z pożyczki zagranicznej znaczniejszej ilości nowoemitowanych listów zastawnych Towarzystw Kredytowych Ziemskich, względnie udzielania pożyczek pod ich zastaw.

Stopniowy zakup tych papierów stworzy nietylko doraźne źródło zbytu i tem samem pozwoli instytucjom kredytowym na rozwinięcie swej działalności emisyjnej, lecz skupi również poważniejszą partję listów zastawnych, którą łatwiej można będzie ulokować na rynkach zagranicznych. Główna bowiem trudność w umieszczeniu listów zastawnych zagranicą polega na tem, że Towarzystwa Kredytowe nie mogą zagwarantować odbiorcy, t. j. bankowi zagranicznemu, że w ciągu pewnego dość krótkiego czasu będą mogły dostarczyć znaczniejszą ich ilość.

Konieczność napływu kapitału zagranicznego dla ożywienia kredytu długoterminowego wskazywałaby na potrzebę unifikacji wszystkich działających obecnie w kraju instytucyj kredytu długoterminowego, celem uniknięcia konkurencji różnych polskich listów ziemskich na rynkach zagranicznych. Związek P. O. R. jednak w swych poglądach stanął na stanowisku, że obecnie sprawa unifikacji tych instytucyj jest przedwczesna ze względu na głębokie różnice ekonomiczne i prawne pomiędzy poszczególnymi częściami Państwa.

Pogląd ten znalazł swoje odbicie w odpowiedzi na ankietę Instytutu Rolniczego w Rzymie w sprawie utworzenia międzynarodowej organizacji kredytu rolnego, odpowiedzi, opracowanej przez Komisję, złożoną z naczelnego dyrektora Państwowego Banku Rolnego, p. Staniszewskiego, oraz przedstawiciela Związku, dr. T. Mincera, a następnie zaaprobowanej przez Ministerstwo Rolnictwa oraz organizacje kredytowo-rolnicze, powołane do wypowiedzenia się w sprawie wspomnianej ankiety.

Wreszcie w roku ubiegłym Związek P. O. R. opracował wspólnie z Zrzeszeniem Instytucyj Kredytu Długoterminowego Ziemskiego uwagi do projektu Ministerstwa Reform Rolnych w sprawie ustalenia kursu urzędowego dla 5% owej Państwowej Renty Ziemskiej.

W zakresie spraw podatkowych w roku 1927 podobnie, jak w latach poprzednich, Związek P. O. R. wystąpił do Ministerstwa Skarbu z memorjałem, wysuwającym szereg postulatów, które powinny znaleźć uwzględnienie przy wymiarze państwowego podatku dochodowego z gospodarstw rolnych. Postulaty Związku zmierzały w tym kierunku, aby stosowanie norm orjentacyjnych przy wymiarze tego podatku nie stanowiło reguły, lecz miało miejsce tylko w braku innych lepszych dowodów, bądź dostarczonych przez samego płatnika, bądź w inny sposób znajdujących się w posiadaniu władzy wymiarowej. Memorjał Z. P. O. R. wskazywał, iż za najlepszy i zupełny dowód co do wysokości osiągniętego dochodu uważać należy prowadzone księgi rachunkowe, wiarogodne zapiski, przyczem przy ocenie ich nie powinny odgrywać żadnej roli formalne braki księgowania. Jednak nawet w braku tych dowodów władza wymiarowa powinna jeszcze uwzględnić jako dowody przesłuchania świadków i rzeczoznawców. Dopiero wówczas gdy wymiar podatku okaże się niemożliwy w myśl przytoczonych powyżej sposobów postępowania, winny być stosowane normy orjentacyjne, przyczem jednak władza wymiarowa powinna postępować nadzwyczaj ostrożnie i z zastrzeżeniem jak najdalej idącej indywidualizacji poszczególnych jednostek gospodarczych zarówno pod względem warunków produkcji, jak i urodzaju. Przy stosowaniu norm orjentacyjnych dochodowość 1 ha gruntu zasadniczo nie powinna być określona wyżej 4½ mtr. żyta, z wyjątkiem drobnych rolników, dla których norma 4 mtr. żyta z 1 ha nie powinna być przekroczona. W razie stwierdzenia ubytku w zbiorach wskutek nieurodzaju, stosować należy odpowiednie ulgi, a nadto należy się liczyć z tem, czy płatnik dysponował dostatecznym własnym kapitałem obrotowym, czy też odwrotnie

zmuszony był do zaciągania pożyczek na ciężkich warunkach, wreszcie z okolicznością, w jakim okresie i wedle jakich cen był przez płatnika zrealizowany urodzaj i t. p.

Dla zachowania równomierności w opodatkowaniu żądano określenia na podstawie danych statystycznych przeciętnej ceny za 100 kg. żyta z okresu gospodarczego 1925/26 w wysokości 21 zł., z roku kalendarzowego zaś 1926 — w wysokości 26 zł.

Dezyderaty te znalazły swój wyraz w okólniku Ministerstwa Skarbu z dnia 16. III. 1927 r., przesłanym władzom wymiarowym.

Następnie na skutek wystąpienia Z. P. O. R. o przedłużenie terminu z 1 marca do 1 maja 1927 r. na składanie zeznań do podatku dochodowego, z uwagi na to, że techniczne trudności niejednokrotnie nie pozwalają na wykonanie bilansów przed 1 marca, Ministerstwo Skarbu wydało rozporządzenie, uwzględniające powyższy postulat.

W celu rozpatrzenia przedstawionego przez Opiniodawczą Komisję Rolniczą projektu rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o dostarczaniu środków przewozowych dla utrzymania dróg publicznych i mostów, zorganizowano na terenie Związku P. O. R. szereg narad, w wyniku których opracowano opinię, przesłaną następnie do użytku członków Komisji Opiniodawczej. W sprawie tej Związek P. O. R. wysunął dezyderaty, zmierzające do sprawiedliwego rozkładu wspomnianych świadczeń przymusowych, co osiągnąć można jedynie, uwzględniając ilość środków przewozowych oraz powierzchnię gruntów uprawnych osób obowiązanych do dostarczania podwód.

Następnie Związek P. O. R. stanął na stanowisku, że pociąganie do przymusowych świadczeń drogowych ludności zamieszkałej w odległości ponad 10 klm. jest niepożądane, gdyż naraża właścicieli środków przewozowych na zbyt dużą utratę czasu i zmęczenie koni, w szczególności przy złym stanie dróg. Gdyby jednak zachodziła niekiedy konieczność zużywania środków przewozowych ponad odległość 10 klm., to w tym wypadku należałoby stosować wynagrodzenie akordowe, które winno być znacznie wyższe od wynagrodzenia dziennego.

Zagadnienia, dotyczące ustroju rolnego.

Zasadniczym punktem wyjścia przy ocenie wszelkich zagadnień, dotyczących ustroju rolnego, był dla Z. P. O. R. wzgląd

na interesy produkcji rolniczej. Stąd też Związek dążył zawsze do tego, aby wszelkie zmiany ustawodawcze, jakie w tej dziedzinie miały miejsce, uwzględniały w pełnej mierze interesy produkcji i kultury rolnej, aby wszelkie zarządzenia władz, wydawane w wykonaniu obowiązujących ustaw agrarnych, liczyły się z temi interesami w jaknajszerszym zakresie.

W okresie sprawozdawczym nasze władze państwowe wykazały w dziedzinie ustawodawstwa agrarnego wysoce ożywioną działalność. Tak więc wydano szereg rozporządzeń p. Prezydenta Rzplitej, rozstrzygających doniosłe i skomplikowane zagadnienia, jako to rozporządzenie w sprawie zmian i uzupełnień ustawy o scalaniu gruntów, rozporządzenie o ustalaniu zasad szacowania nieruchomości, wykupionych przymusowo na cele reformy rolnej, rozporządzenie o uregulowaniu ciężarów i wierzytelności hipotecznych, ciążących na przymusowo wykupionych nieruchomościach ziemskich. Jedynym momentem, w którym Z. P. O. R. miał możliwość zapoznania się z projektami tych rozporządzeń, był okres rozważania ich w Komisji Opiniodawczej. — Prace Komisji Opiniodawczej były jednak prowadzone w tak szybkim tempie, że organizacja nasza nie miała możliwości poddania tych projektów nawet bardzo pospiesznej analizie, a tem samem nie była w stanie sformułować dla członków Komisji Opiniodawczej skonkretyzowanych uwag i poprawek. Stąd też jedynym właściwie zagadnieniem z zakresu ustawodawstwa agrarnego, które było przedmiotem szczegółowych rozważań na terenie Związku, był projekt ustawy, zmierzającej do ograniczenia nadmiernego podziału drobnych gospodarstw rolnych.

Zagadnienie to posiada pierwszorzędą wagę nie tylko dla przyszłości produkcji rolniczej, lecz również i dla przyszłego układu całokształtu stosunków społeczno-gospodarczych Polski. Stąd też, po otrzymaniu z Ministerstwa Reform Rolnych projektu ustawy, Związek P. O. R. rozesłał ten projekt organizacjom dzielnicowym, wzywając je do gruntownego rozpatrzenia tej kwestji, a następnie zwołał do Warszawy zebranie w celu uzgodnienia opinij i poglądów prowincjonalnych organizacyj. Opinia ta, zakomunikowana następnie odpowiednim władzom, wyrażała całkowitą solidarność z przewodnią myślą ustawy, stwierdzając jednak zarazem, że zawarte w tym projekcie przepisy idą zbyt daleko, i nie dadzą się pogodzić z realnymi warunkami naszego życia wiejskiego, grożąc wytworzeniem niepożądanego rozbieżności pomiędzy prawem pisanem a rzeczywistością. Zasadnicze zmiany, jakie-

by należało wprowadzić do projektowanej ustawy, dotyczyły następujących momentów:

1) Związek uważał, że rozciągnięcie zasady niepodzielności na wszystkie gospodarstwa o obszarze nie przekraczającym ustalonych norm jest niemożliwe do przeprowadzenia w obecnych warunkach, że należy zasadę tę rozciągnąć na początek jedynie na pewne kategorie gospodarstw, a mianowicie na gospodarstwa powstające na skutek ustawy o wykonaniu reformy rolnej, gospodarstwa powstałe w wyniku scalenia gruntów i likwidacji serwitutów, gospodarstwa, których właściciele korzystają ze specjalnego kredytu na spłatę współspadkobierców, i wreszcie gospodarstwa, które zostaną zgłoszone dobrowolnie jako niepodzielne;

2) należy zdaniem Związku przyjąć zasadę, że przy określaniu wartości niepodzielnego gospodarstwa dla przeprowadzenia działów spadkowych należy brać za podstawę jego wartość dochodową, a to dla uniknięcia nadmiernego obciążenia gospodarstwa długami na rzecz reszty współspadkobierców;

3) Związek z całym naciskiem podkreślał, że walka z groźnym procesem nadmiernego rozdrabniania gruntów o tyle będzie realna, o ile będzie udostępniony przy zmianie własności niepodzielnych gospodarstw tani i dogodny kredyt, umożliwiający nowemu właścicielowi spłatę reszty spadkobierców, a co za tem idzie i utrzymanie się na odziedziczonym warsztacie.

Zagadnienia socjalne.

Obowiązujące u nas ustawodawstwo socjalne posiada, jak wiadomo, szereg bardzo poważnych braków i niedomagań. Szczególnie wadliwą jest, jak wykazuje doświadczenie, organizacja i działalność ubezpieczeń na wypadek choroby. Dążąc do zmiany istniejącego stanu rzeczy, Związek P. O. R. w porozumieniu z innymi organizacjami gospodarczymi opracował jeszcze w 1926 r. projekt nowej ustawy o ubezpieczeniach od choroby, zgłoszony następnie w Sejmie, jako wniosek poselski. Do rozpatrzenia tego wniosku jednak nie doszło. W roku ubiegłym Min. Pracy opracowało projekt nowej ustawy o ubezpieczeniach społecznych, oparty na zupełnie odmiennych zasadach, a zmierzający do radykalnej, daleko idącej rozbudowy systemu ubezpieczeń społecznych, nie liczącej się zupełnie z możliwościami gospodarczymi. Projekt ten był szczegółowo rozważany na szeregu konferencji, które się odbyły na terenie Związku P. O. R., a które doprowa-

dziły do wniosku, że projekt ten bezwzględnie nie nadaje się do wprowadzenia w życie z całego szeregu nader poważnych przyczyn. Przedewszystkiem projekt ten przeprowadza zasadę materialnego połączenia różnorodnych ubezpieczeń (choroba, śmierć, inwalidztwo, wypadek), co stanowi wysoce niebezpieczny eksperyment, który nigdzie jeszcze nie znalazł zastosowania. Pod względem organizacyjnym cały ten system ubezpieczeń ma się opierać na kasach chorych, które mają zachować dotychczasową strukturę, a z nią wszystkie dotychczasowe wady ustrojowe. Dalej projekt prowadzi do poważnego podwyższenia stawek ubezpieczeniowych i przesuwania ich ciężar na niekorzyść pracodawcy, ograniczając jednocześnie udział przedstawicieli pracodawców we władzach instytucji ubezpieczeniowych. Ponadto projekt zawiera cały szereg luk i wad natury prawnej, nie mówiąc już o tem, co ze stanowiska interesów rolniczych jest sprawą szczególnej wagi, że nie wyodrębnia zupełnie zagadnienia ubezpieczenia pracowników rolnych, co jest niezbędnem ze względu na zgoła odmiennie warunki pracy w rolnictwie. W myśl tych przesłanek został opracowany i rozesłany wszystkim zainteresowanym Ministerstwu memorjał, wykazujący, że projekt Min. Pracy jest wysoce niebezpieczny nie tylko dla rolnictwa, lecz i dla całokształtu naszej gospodarki narodowej. Takie samo stanowisko zajęli przedstawiciele Związku na naradzie w Min. Roln., poświęconej rozważaniu tego zagadnienia.

Zaznaczyć wreszcie należy, że delegaci Związku P. O. R. brali udział w podjętej z inicjatywy Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich pracy nad pozytywnym rozwiązaniem zagadnienia ubezpieczeń społecznych w rolnictwie drogą opracowania projektu ustawy, regulującej całkowicie to zagadnienie.

Działalność wydawnicza i informacyjna Związku P. O. R.

Potrzeba urabiania opinii w najważniejszych zagadnieniach ekonomiczno-rolniczych i periodycznego informowania o działalności Związku, skłoniła w roku sprawozdawczym Z. P. O. R. do znacznego rozszerzenia i ulepszenia organu swego — „Rolnika Ekonomisty“.

Dwutygodnik ten, zaprojektowany w listopadzie 1925 roku, ma za zadanie odzwierciedlać żywotne zagadnienia gospodarcze, bezpośrednio lub pośrednio związane z życiem rolniczym kraju, oraz informować o analogicznych zagadnieniach zagranicą. —

W r. 1926 „Rolnik Ekonomista“ posiadał tylko trzy działy: artykułów, dział oficjalny Z. P. O. R. i kroniki. W początkowym tem stadium rozwoju pisma zbyt mało uwzględniony był dział zagraniczny oraz prasowo-sprawozdawczy i recenzyjny. Z początkiem roku sprawozdawczego luki te uzupełniono przez wprowadzenie nowych działów: korespondencyj zagranicznych, kroniki zagranicznej, konjunktur cen, przeglądu piśmiennictwa krajowego i zagranicznego oraz recenzji i krytyk. Jednocześnie rozszerzono ramy pisma z 2 do 3¹/₄ arkuszy treści na zeszyt. Podczas gdy rocznik 1926 r. „Rolnika Ekonomisty“ obejmował — łącznie z zeszytem okazowym z dn. 24 listopada 1925 r. — tom o 839 stronicach treści, rocznik 1927 musiał być już rozbity na dwa tomy po 578 względnie 582 stronice. Rozszerzenie pisma oraz pełniejsze niż uprzednio ujęcie działów zagranicznych pociągnąć za sobą musiało rozszerzenie kadr współpracowników i powołanie do współpracy szeregu korespondentów zagranicznych. Nowowprowadzone działy dały w roku sprawozdawczym 29 korespondencyj zagranicznych, obrazujących w formie drobnych artykułów monograficznych poszczególne zagadnienia bądź zjawiska z życia ekonomiczno-rolniczego Anglii, Austrii, Belgii, Czechosłowacji, Francji, Litwy, Łotwy, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii, Włoch i Z. S. S. R. pióra 13 autorów Polaków i cudzoziemców, krótkie sprawozdania ze 107 artykułów, drukowanych w 27 czasopismach polskich, oraz z 40 artykułów, drukowanych w 18 czasopismach niemieckich, francuskich, angielskich, włoskich i czeskich, wreszcie — recenzje z 33 książek i prac monograficznych polskich oraz 6 niemieckich i francuskich.

Poza tem podstawowym wydawnictwem periodycznym Z. P. O. R. wydał własnym nakładem następujące prace: w r. 1925 Wieńczysława Krzywickiego „Dzieje polityki celnej — zarys historyczny ustawodawstwa celnego ze specjalnem uwzględnieniem cel zbożowych“ (str. 188), w r. 1926 — dra Wacława Ponikowskiego „Dochód czysty i jego składniki, jako miary powołania kierunków wytwórczości rolniczej“ (str. VII i 74) i w r. 1927 dra Felicjana Dembińskiego „Polska a międzynarodowy rynek zbożowy“ (106 str.); prócz tego, jako wydawnictwa Redakcji „Rolnika Ekonomisty“: w r. 1926 — Augusta Franca „Przepisy o egzekucji podatków, opłat i innych należności skarbowych i samorządowych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej“ (str. 58) i w r. 1927 Wieńczysława Krzywickiego — „Aktualne zagadnienia celne“ (str. 79).

Pragnąc oddziaływać na szersze kręgi opinii publicznej, która niejednokrotnie, szczególnie w sprawach dotyczących rolnictwa, bywa wprowadzana w błąd, Związek P. O. R. starał się w drodze zamieszczania odpowiednich artykułów, wzmianek i informacji prasowych przedstawiać w prawdziwym świetle aktualne zagadnienia rolnicze, prostując w ten sposób błędne pojęcia, które — wskutek niewłaściwej polityki gospodarczej Państwa w stosunku do rolnictwa w okresie pierwszych lat naszej niepodległości — zdołały zapuścić głębsze korzenie w psychikę społeczną.

Wreszcie w okresie sprawozdawczym Związek rozwijał działalność informacyjną, udzielając wszelkich wiadomości z dziedziny rolniczej zarówno instytucjom krajowym, jak i zagranicznym, a także osobom prywatnym, w szczególności zaś cudzoziemcom, którzy przyjeżdżali do Polski, by na miejscu móc badać kwestje naszego życia gospodarczego i społecznego.

Tutaj również zaznaczyć należy udział Związku P. O. R. w II-im Zjeździe Polskich Zrzeszeń Technicznych, który odbył się we wrześniu r. ub. we Lwowie. Na zjeździe tym, zwołanym pod hasłem ustalenia zasad polskiej polityki gospodarczej, przedstawiono referaty wybitnych znawców naszych zagadnień rolniczych, obrazujące położenie i dezyderaty rolnictwa. W wyniku swych narad Zjazd między innemi uchwalił szereg rezolucyj, dotyczących spraw rolniczych. Przyjęcie tych rezolucyj, całkowicie pokrywających się ze stanowiskiem Związku P. O. R., dowodzi z jednej strony coraz głębszego zrozumienia wśród sfer nierolniczych znaczenia rolnictwa w życiu gospodarczym kraju, z drugiej zaś, że praca podjęta przez Związek na tym terenie nie była bezowocna.

Działalność Z. P. O. R. na terenie międzynarodowym.

W ogólnej działalności Związku Polskich Organizacji Rolniczych coraz więcej miejsca zajmuje udział w międzynarodowym życiu rolniczym, zapoczątkowany organizacją kongresu w Warszawie w 1925 r. Kongres ten ze wszech miar udatny był dla obcych dowodem naszych zdolności organizacyjnych, naszych kwalifikacyj do kompetentnej współpracy międzynarodowej i zapewnił nam odrazu poważne stanowisko na tym terenie, co znalazło swój wyraz w powołaniu prezesa naszego Związku, p. Kazimierza Fudakowskiego, na jednego z prezesów honorowych Międzynarodowego

dowej Komisji Rolniczej; jednocześnie instytucja nasza została wybrana na członka honorowego tejże Komisji.

Głównym ośrodkiem międzynarodowego życia rolniczego ze stanowiska organizacji rolniczych jest z natury rzeczy istniejąca od lat 30 z górą Międzynarodowa Komisja Rolnicza. W ciągu ub. roku instytucja ta uległa zasadniczej reorganizacji. Międzynarodowa Komisja Rolnicza była poprzednio zespołem jednostek, powoływanych przez kongresy rolnicze, i organizacją tych kongresów była głównym, prawie wyłącznym jej zadaniem. Kryzys, jaki dotknął rolnictwo wszystkich prawie krajów w dobie powojennej, nasuwał jednak konieczność ściślejszego międzynarodowego zespolenia organizacji rolniczych i podjęcia przez powołaną do tego instytucję zadań znacznie szerszych od tych, jakie spełniała uprzednio Komisja Rolnicza. Gorliwym propagatorem tej konieczności stał się prof. Laur, wysuwając projekt stworzenia Międzynarodowego Związku Organizacji Rolniczych. Inicjatywa prof. Laur'a znalazła swój wyraz w przeprowadzonej rekonstrukcji Komisji, polegającej na tem, że Komisja przybrała w znacznym stopniu charakter związku nie jednostek lecz organizacji. Jednocześnie powołano do życia przy Komisji w ścisłym z nią związku tak zwaną Konferencję Międzynarodową Organizacji Rolniczych, jako organizację mającą już ściśle charakter związku. Odpowiednie zmiany regulaminu Komisji zostały zaaprobowane na Kongresie Rzymskim w 1927 roku. Do zorganizowanej na tych zasadach Komisji należało w końcu 1927 r. 80 organizacji rolniczych z 22 krajów. Polska jest reprezentowana zarówno w Komisji jak i w Konferencji przez 3 organizacje, a mianowicie przez Polski Związek Organizacji i Kółek Rolniczych, niemiecki związek „Landwirtschaftlicher Zentralverband in Polen“ oraz naszą instytucję. Wybrane na posiedzeniu Komisji Międzynarodowej w Rzymie prezydium stanowią pp. Markiz de Vogüe jako prezes, K. Fudakowski, Gautier Ern., dr. Hermes, prof. Laur, Maenhaut, jako wiceprezesi, prof. Hitier, jako sekretarz generalny. Sekretarzem Międzynarodowej Konferencji jest dr. A. Borel. Międzynarodowa Komisja Rolnicza odbyła w r. z. dwa posiedzenia plenarne oraz kilka posiedzeń prezydium. Pierwsze z posiedzeń plenarnych, na którym Polska była reprezentowana przez pp. L. hr. Łubińskiego i J. Gościckiego, było poświęcone zagadnieniom związanym z Międzynarodową Konferencją Ekonomiczną w Genewie. Z punktu widzenia interesów rolniczych było rzeczą pierwszorzędnej wagi, aby zagadnienia produkcji rolniczej nie były zbagatelizowane na tej konferencji, lecz przeciw-

nie, aby były traktowane w sposób odpowiadający wielkiemu znaczeniu rolnictwa w całokształcie życia gospodarczego. Osiągnięcie tego celu było tem donioślejsze, że prace przygotowawcze do Konferencji poszły początkowo w kierunku dającym uzasadnienie do obaw, że kwestje rolnicze nie będą dostatecznie uwzględnione. Na skutek tego wystąpiły z odpowiednią interwencją zarówno Komisja Międzynarodowa jak i Międzynarodowy Instytut Rolniczy, co w rezultacie doprowadziło do tego, że w łonie komitetu organizacyjnego Konferencji w Genewie została utworzona specjalna podkomisja dla spraw rolniczych z udziałem pp. Gautier i Hermesa, którzy weszli w bliski kontakt z Międzynarodową Komisją Rolniczą. Nie poprzestając na tem, prezydium Międzynarodowej Komisji uznało za konieczne, aby podejmowane przezeń wysiłki w tym zakresie były poparte przez ogół organizacji rolniczych w Komisji zgrupowanych. W tym celu zwołano ogólne zebranie Komisji dla uchwalenia uroczystej deklaracji w sprawie programu prac Międzynarodowej Konferencji Ekonomicznej. Deklaracja ta, zamieszczona w Nr. 7-ym „Rolnika Ekonomisty“ roku zeszłego, analizując rolę rolnictwa w życiu gospodarczym narodów, wykazuje, że istniejący w wielu krajach kryzys produkcji rolniczej jest jedną z głównych przyczyn ogólnego kryzysu gospodarczego i wysuwa szereg postulatów, zmierzających do stworzenia pomyślnych warunków rozwojowych dla wytwórczości rolnej.

Drugie posiedzenie plenarne Komisji odbyło się podczas Kongresu Rolniczego w Rzymie i było poświęcone zagadnieniom natury organizacyjnej. W posiedzeniu tem rolnictwo polskie było reprezentowane przez 6 delegatów. W tym samym czasie i miejscu odbyło się również i zebranie Międzynarodowej Konferencji Organizacji Rolniczych, na którym wygłoszono szereg referatów o położeniu rolnictwa w różnych krajach oraz wysłuchano sprawozdania z przebiegu świeżo ukończonej Międzynarodowej Konferencji Ekonomicznej w Genewie. Szczegółowe sprawozdanie z tego posiedzenia, jak również uchwalone na tem zebraniu rezolucje, zostały zamieszczone w Nr. 12 i 16-ym „Rolnika Ekonomisty“ z ub. roku.

Z posiedzeń prezydium Komisji Międzynarodowej zwrócić uwagę należy na szczególną wagę posiedzenia z dn. 6 i 7 października roku ub. wywołanego stanowiskiem, jakie zajęły polskie organizacje rolnicze w stosunku do projektowanego przez biuro Komisji wystąpienia do Ligi Narodów w związku z zebraniem Międzynarodowej Konferencji Dyplomatycznej. Konferencja ta

została powołana dla rozpatrzenia zagadnienia zawarcia konwencji międzynarodowej, dotyczącej zniesienia zakazów i ograniczeń przywozu i wywozu. Wspomniane wystąpienie miało na celu określenie stanowiska Międzynarodowej Komisji Rolniczej w stosunku do projektu tej konwencji, opracowanego w swoim czasie przez Komitet Ekonomiczny Ligi Narodów.

Przygotowany przez biuro i rozesłany do wiadomości członków Komisji projekt tego wystąpienia wywołał ze strony polskich organizacyj rolniczych nader poważne zastrzeżenia, wynikające stąd, że biuro Komisji ujęło całe zagadnienie raczej ze stanowiska krajów importujących produkty rolnicze, nie uwzględniając dostatecznie interesów krajów eksportujących, do których Polska należy. Zastrzeżenia nasze zostały zakomunikowane prezesowi Komisji, który uznał za niezbędne zwołać specjalne zebranie prezydium dla rozstrzygnięcia sprawy. Na zebraniu tem, na którym p. prezes Fudakowski bronił stanowiska polskiego, pierwotny projekt wystąpienia do Ligi Narodów został w znacznym stopniu zmieniony i jakkolwiek nie wszystkie nasze postulaty uwzględniono, to jednak usunięto z treści wystąpienia Komisji wszystko, co było w niezgodzie z interesami Polski i innych krajów, znajdujących się w tem samym położeniu. Na temże posiedzeniu prezydium uchwalono wysłanie do Sekretariatu Ligi Narodów listu, stanowiącego wielce charakterystyczny przy czynek do wysiłków i walk, jakie podejmować trzeba o uzyskanie dla rolnictwa należytego wpływu i odpowiedniej reprezentacji w międzynarodowych instytucjach gospodarczych. Na wrześniowym zgromadzeniu Ligi Narodów postanowiono mianowicie powołać do życia obok istniejącego dawniej Komitetu Ekonomicznego t. zw. Komitet Doradczy, mający jako specjalne zadanie zajmowanie się zagadnieniami, dotyczącymi realizacji uchwał Międzynarodowej Konferencji Ekonomicznej. Kwestja udziału rolnictwa w Komitecie Doradczym została jednak pominięta milczeniem, pomimo że Międzynarodowa Konferencja Ekonomiczna powzięła między innemi uchwałę wzywającą Ligę Narodów, aby zapewniła rolnictwu odpowiedni udział w pracach organów, zajmujących się zagadnieniami ekonomicznymi. Opierając się na tej uchwale, Prezydium Komisji Międzynarodowej zwróciło się do Sekretariatu Ligi, domagając się: 1) aby rolnictwo uzyskało należną reprezentację w Komitecie Doradczym, 2) ażeby Międzynarodowa Komisja Rolnicza jako taka została zawezwana do współpracy w Komitecie Doradczym narówni z Międzynarodową Izbą Handlową, której te prawa zostały nadane.

Obydwa postulaty Komisji Międzynarodowej zostały przez Sekretariat Ligi Narodów uwzględnione, a mianowicie: do Komitetu Doradczego zaproszono 9 rolników, wśród których Polskę reprezentować będzie b. Minister Skarbu, p. August Popławski. Komisja zaś Międzynarodowa ma być powołana do współpracy w organach ekonomicznych Ligi Narodów narówni z Międzynarodową Izbą Handlową.

Obecnie prace Komisji Międzynarodowej mają dwa cele na oku: 1) ostateczne zespolenie organizacyj rolniczych w Łonie Komisji i przekształcenie jej na istotny międzynarodowy Związek Organizacyj Rolniczych i 2) ustalenie takiego planu działania, któryby zapewnił rolnictwu obronę jego żywotnych interesów na gruncie międzynarodowym. Tym zagadnieniom poświęcone będzie najbliższe ogólne zebranie Międzynarodowej Komisji Rolniczej i należących do niej organizacyj, które odbędzie się w Wiedniu 25 i 26 maja r. b.

W maju roku ubiegłego miała miejsce, jak wiadomo, Międzynarodowa Konferencja Ekonomiczna w Genewie, która powzięła cały szereg uchwał, dotyczących różnorodnych zagadnień życia gospodarczego, uchwał, idących w swej treści bardzo wyraźnie w kierunku liberalizmu gospodarczego. W składzie delegacji polskiej uczestniczyło bądź to w charakterze członków delegacji, bądź też w charakterze ekspertów szereg osób, grających wybitną rolę w łonie organizacyj rolniczych, w skład Związku wchodzących. Tak więc na konferencji byli obecni pp.: J. Stecki, Prezydent Esden-Tempski, Leon hr. Łubieński, Jerzy Gościński, którzy również brali czynny udział w pracach przygotowawczych do tej konferencji. Abstrahując od praktycznych konsekwencji, jakie mogą dać wyniki prac Konferencji, znaczenie jej dla rolnictwa polega przede wszystkim na tem, że w przeciwstawieniu do innych analogicznych konferencji, jakie poprzednio miały miejsce, zagadnienia dotyczące produkcji rolniczej zajęły w pracach Konferencji Ekonomicznej bardzo poważne miejsce, a powzięte uchwały podkreśliły wobec całego świata rolę i doniosłość rolnictwa w całokształcie życia gospodarczego. Wolnohandlowy duch, jaki panował na omawianej Konferencji, był naogół zgodny z interesami rolnictwa polskiego, które eksportuje część swojej produkcji na rynki zagraniczne.

Głoszone powszechnie zasady liberalizmu gospodarczego okazały się jednak niedość silnemi w pewnych wypadkach, gdy chodziło o zastosowanie tych zasad do praktycznych zagadnień polityki handlowej. Przy rozważaniu zagadnienia obrotu

artykułami rolniczemi w handlu międzynarodowym ujawniła się wyraźna różnica interesów pomiędzy krajami eksportującymi a importującymi produkty rolnicze. Stojąc na gruncie zasad wolno-handlowych, przedstawiciele rolnictwa polskiego dążyli do wprowadzenia do rezolucji tezy, że obrót międzynarodowy artykułami rolniczemi, w szczególności zaś wytworami produkcji hodowlanej, nie powinien podlegać ograniczeniom, stosowanym pod pretekstem ochrony krajowej hodowli przed chorobami zakaźnymi, co, jak wiadomo, powszechnie ma miejsce. Wnioski delegatów polskich spotkały się jednak z bardzo stanowczym sprzeciwem przedstawicieli krajów importujących produkty rolnicze, a że ze strony innych krajów eksportujących delegaci polscy nie uzyskali należytego poparcia, przeto wnioski ich w małym jeno stopniu zostały uwzględnione.

Zagadnienie to zostało zresztą na nowo podjęte przez delegację polską ze znacznie lepszym rezultatem na Międzynarodowym Kongresie Rolniczym w Rzymie, który się odbył w maju roku zeszłego. W kongresie tym, z którego zdawaliśmy szczegółowe sprawozdanie w zeszycie 16-ym „Rolnika Ekonomisty” roku zeszłego, reprezentanci rolnictwa polskiego brali nader czynny udział i ich też wysiłkom należy zawdzięczać, że w wysoce spornej sprawie obrotu międzynarodowego zwierzętami i produktami zwierzęcymi została przyjęta rezolucja, rozstrzygająca tę kwestję w sposób słuszny i racjonalny, a zgodny z żywotnymi interesami naszej produkcji hodowlanej.

Rezolucja ta brzmi w sposób następujący: „Kongres wyraża życzenie, aby w każdym traktacie względnie konwencji, zawieranej pomiędzy poszczególnymi państwami odnośnie obrotu zwierzętami i produktami zwierzęcymi, była zawarta klauzula przewidująca, że czasowe zakazy przywozu zwierząt domowych i mięsa mogą być wydawane jedynie na podstawie rzeczywistego stanu sanitarnego zony, z której pochodzą importowane produkty”.

Drugim ośrodkiem międzynarodowego życia rolniczego jest poza Komisją Paryską Międzynarodowy Instytut Rolniczy w Rzymie, który w roku ub. zorganizował trzy duże konferencje międzynarodowe. Pierwszą z nich — najbardziej interesującą z punktu widzenia organizacyj rolniczych — było zebranie organizacyjne t. zw. Stałej Komisji Międzynarodowej Organizacyj Rolniczych przy Instytucie. Zebranie tej Komisji było wyrazem tendencji ze strony Instytutu do nawiązania ściślejszego kontaktu ze społecznymi organizacjami rolniczemi, które stoją właściwie poza Instytutem, gdyż Instytut, jak wiadomo, jest organizacją

międzypaństwową. W skład Komisji, której posiedzenia odbyły się w pierwszych dniach listopada r. ub., zostały powołane przez Instytut najwybitniejsze organizacje rolnicze wszystkich państw z Instytutem związanych, z których każda była reprezentowana przez jednego delegata. Z ramienia Związku P. O. R. brał udział w zebraniu Komisji p. J. Gościcki. Przedmiotem obrad była kwestja stosunku pomiędzy Instytutem a organizacjami rolniczemi. Najciekawszym momentem dyskusji, która się na tem tle rozwinęła, była kwestja stosunku pomiędzy Międzynarodowym Instytutem Rolniczym a Międzynarodową Komisją Rolniczą. Uwydatniły się przytem dwa kierunki: reprezentanci jednego, ściślej związani z Instytutem, stali na stanowisku, że M. I. R. powinien stać się jedynym ogniskiem międzynarodowego życia rolniczego i negowali w pewnym stopniu rolę i znaczenie Komisji; reprezentanci tej ostatniej wskazywali na to, że Instytut, jako organizacja międzypaństwowa, ma ściśle określone funkcje i zadania i ze względu na swój charakter nie może zastąpić Komisji, która jest związkiem zrzeszeń społeczno-rolniczych, i podkreślali konieczność równorzędnego istnienia obu tych instytucyj, związanych stosunkiem harmonijnej współpracy i współdziałania. Obecni reprezentanci rolnictwa polskiego zsolidaryzowali się całkowicie z tym ostatnim poglądem.

Poza tem Instytut zorganizował międzynarodową konferencję w sprawie uprawy pszenicy oraz zwołał po raz pierwszy Radę Naukową przy Instytucie, składającą się z liczego zastępu reprezentantów nauki i wiedzy rolniczej. W posiedzeniach tych uczestniczył szereg reprezentantów rolnictwa i wiedzy rolniczej w Polsce, a między innymi pp. prof. Mikułowski-Pomorski, dyr. Z. Chrzanowski, prof. Załęski.

W 1927 roku odbyła się w Genewie X Sesja Międzynarodowej Konferencji Pracy, której porządek dzienny zawierał 3 zagadnienia:

1. ubezpieczenie chorobowe pracowników najemnych,
2. wolność związków zawodowych, i
3. metody ustalania płac minimalnych w pewnych gałęziach przemysłu.

Rolnictwo zainteresowane było w pierwszych dwóch zagadnieniach, a szczególnie w sprawie ubezpieczenia chorobowego, która miała być załatwiona przez Konferencję w postaci 2 oddzielnych konwencyj międzynarodowych — dla pracowników rolnych i dla pracowników innych zawodów. Z tego też względu Związek P. O. R. poczynił starania, aby w skład polskiej dele-

gacji pracodawców wszedł reprezentant naszego rolnictwa. Starania te odniosły skutek i w Konferencji wziął udział w charakterze rzeczoznawcy rolniczego p. inż. J. Radomyski, delegowany wspólnie przez Związek P. O. R. i organizacje zachodniopolskie (Naczelną Organizację Zjednoczonego Przem. i Roln. Zach. Polski).

Przebieg i wyniki X Sesji Konferencji wykazały, że zagadnienia rolnicze w dziedzinie międzynarodowego ustawodawstwa pracy nie są należycie doceniane na terenie Międzynarodowej Organizacji Pracy i jej organów, t. j. Konferencji i Międzynar. Biura Pracy. Mimo, że na porządku dziennym X Sesji figurował m. in. projekt konwencji o ubezpieczeniu choro-
bowym pracowników rolnych, kompetentne czynniki rolnicze nie były powołane w odpowiednim czasie przez Biuro Pracy do współpracy. W rezultacie wśród delegatów na Konferencję nie znalazła się odpowiednia liczba przedstawicieli rolnictwa i wskutek tego uchwalono konwencje dla rolnictwa w tem samem brzmieniu, co i dla przemysłu, nie biorąc pod uwagę zasadniczych różnic gospodarczo-społecznych, zachodzących między temi dwiema gałęziami produkcji.

Przyczyną nieodpowiedniego traktowania spraw rolniczych w łonie Międzynarodowej Organizacji Pracy jest brak autorytatywnej reprezentacji producentów rolnych wobec tej instytucji. Aby zaradzić temu brakowi, powstał projekt skoncentrowania przy Międzynar. Kom. Rolniczej wszystkich zagadnień, związanych z reprezentacją interesów rolniczych wobec Międzynarodowej Organizacji Pracy.

Mówiąc o udziale rolnictwa polskiego w międzynarodowym życiu rolniczym, zaznaczyć należy, że praca na tem polu jest znakomicie ułatwiona dzięki temu, że w tym zakresie ma miejsce ścisłe współdziałanie pomiędzy naszą instytucją a Związkiem Polskich Organizacyj i Kółek Rolniczych. Obydwa związki porozumiewają się stale we wszelkich sprawach, dotyczących wystąpień na terenie międzynarodowym bądź to bezpośrednio, bądź też na terenie specjalnego komitetu dla spraw międzynarodowych, powołanego do życia przy Ministerstwie Rolnictwa. Komitet ten odbył szereg posiedzeń zwłaszcza w okresie poprzedzającym zwołanie międzynarodowej konferencji, mającej na celu zawarcie konwencji w sprawie zniesienia zakazów i ograniczeń przywozu i wywozu. Na posiedzeniach tych opracowywano poprawki, które pragnęliśmy wnieść do opracowanego przez Ligę Narodów projektu konwencji w tym celu, aby stosownie do uchwały Kongresu

Rzymskiego wprowadzić do konwencji przepisy, ograniczające możliwość dowolnego stosowania zakazów przywozu zwierząt i produktów zwierzęcych ze względów pseudo weterynaryjnej natury. Niestety jednak poprawki polskie w tym względzie nie zostały przyjęte, a Polska z innych zresztą względów musiała odmówić podpisania tej konwencji.

Władze, organizacja wewnętrzna i biuro Związku P. O. R.

Ze względu na swój zakres i przedmiot działania prace wewnętrzne Związku są ściśle związane z potrzebami życia gospodarczego — z natury więc rzeczy muszą się one dokładnie dostosowywać do tych potrzeb i do czynników decydujących w kwestjach polityki gospodarczej. Z drugiej zaś strony struktura organizacyjna instytucji, będącej faktyczną federacją rozmaitych organizacyj rolniczych, nakazuje utrzymanie jaknajściślejzego kontaktu ze swymi członkami przez zasięganie ich opinii we wszystkich ważniejszych zagadnieniach, opracowywanych w łonie Związku.

Posiedzenia Komitetu Związku P. O. R., ciała dosyć licznego, mającego charakter raczej nadzorczy, ustalały jedynie ogólne zasady postępowania, któremi kierowało się Prezydium Związku w prowadzeniu Instytucji. W tych warunkach okazało się niezbędnem utrzymywanie łączności z członkami Związku za pośrednictwem bądź stałych komisji, funkcjonujących przy Związku, bądź też przez zwoływanie posiedzeń specjalnych, w których oprócz ekspertów w omawianych zagadnieniach brali udział przedstawiciele organizacji bezpośrednio zainteresowanych w rozpatrywanych kwestjach.

Na tego rodzaju zebraniach poruszane zagadnienia podlegały gruntownemu i możliwie wszechstronnemu rozpatrzeniu, opinie zaś były wynikiem kompromisowego porozumienia w razie rozbieżności zdań, a nie rezultatem głosowania, co zawsze doprowadzało do ustalenia stanowiska Związku, które stanowiło wyraz istotnych potrzeb całego rolnictwa, a nie tej lub innej grupy interesów.

Taki system nadawał pracy organów Z. P. O. R. dużą elastyczność i pozwalał całkowicie przystosować się do wymagań stawianych przez życie, zachowując jednocześnie jaknajściślejszą spójność pomiędzy kierownictwem Związku, a szerokimi sferami rolniczymi.

W roku 1927 w skład Komitetu Związku P. O. R. wchodzili:

Prezydium: Prezes Związku P. O. R. — Kazimierz Fuda-
kowski (wybr. dn. 24. XI. 1925 r.). — Wice-prezesa: 1) Witold ks.
Czartoryski (wybr. dn. 24. XI. 1925 r.); 2) zastępczo Leon Plus-
ciński (kooptowany). — Sekretarz Generalny Związku P. O. R. —
Jerzy Gościcki (wybr. 24. XI. 1925 r.).

Członkowie Komitetu delegowani do Prezydium: 1) Kazi-
mierz Esden-Tempski (wybr. 24. XI. 1925 r.), 2) Antoni hr. Jun-
dzill (wybr. 24. XI. 1925 r.), 3) Hipolit Wąsowicz (wybr. 5. II.
1927 r.), 4) Tadeusz Sułowski (wybr. 5. II. 1927 r.), 5) Zbigniew
hr. Żółtowski (kooptowany).

Członkowie Komitetu: 1) Stefan Buszczyński (wybr. 24. XI.
1925 r.), 2) Mieczysław Chłapowski (wybr. 24. XI. 1925 r.),
3) Zygmunt Chrzanowski (wybr. 24. XI. 1925 r.), 4) Jan Doni-
mirski (wybr. 5. II. 1927 r.), 5) Władysław Glinka (wybr. 5. II.
1927 r.), 6) Aleksandra Grzybowska (wybr. 24. XI. 1925 r.),
7) Stanisław Karłowski (wybr. 24. XI. 1925 r.), 8) Przemysław
Kleniewski (wybr. 24. XI. 1925 r.), 9) Jan Lutosławski (wybr.
24. XI. 1925 r.), 10) Kazimierz ks. Lubomirski (wybr. 5. II. 1927 r.),
11) Konrad Łuszczewski (wybr. 5. II. 1927 r.), 12) Janusz Mach-
nicki (wybr. 24. XI. 1925 r.), 13) Andrzej Maj (wybr. 5. II. 1927 r.),
14) August Popławski (wybr. 5. II. 1927 r.), 15) Jan Rozwadowski
(wybr. 24. XI. 1925 r.), 16) Jan Stecki (wybr. 24. XI. 1925 r.),
17) Ignacy Szebeko (wybr. 24. XI. 1925 r.), 18) Wiktor Szulczew-
ski (wybr. 24. XI. 1925 r.), 19) Zygmunt Weiss (wybr. 24. XI.
1925 r.), 20) Jan Zagleniczny (wybr. 24. XI. 1925 r.), 21) Wła-
dysław Żeleński (wybr. 5. II. 1927 r.), 22) Leon hr. Żółtowski
(kooptowany).

Zastępcy członków Komitetu: 1) dr. Tadeusz Drzażdżyński
(wybrany dn. 24. XI. 1925 r.), 2) Mieczysław Porowski (wybr.
5. II. 1927 r.), 3) Jeske Stefan (wybr. 24. XI. 1925 r.), 4) Andrzej
Osip (wybr. 5. II. 1927 r.), 5) Eustachy ks. Sapieha (wybr. 24. XI.
1925 r.), 6) Aleksander Girdwoyń (wybr. 5. II. 1927 r.).

Komisja Rewizyjna: 1) Adam Głazewski (wybr. 24. XI.
1925 r.), 2) Juljusz Zdanowski (wybr. 24. XI. 1925 r.), 3) vacat.

W roku 1927 poszczególne działy Związku P. O. R.
prowadzili:

Dr. Kostecki Edward — kierownik Sekcji Centralnej do
Spraw Nasiennictwa Polskiego.

Redakcja „Rolnika Ekonomisty: redaktor August Iwański.

Referat Statystyczny: kierownik dr. Wacław Ponikowski.

Referat Polityki Handlowej: kierownik Władysław Wil-
czewski, a od 1. VI. 1927 r. Włodzimierz Wakar.

Referat Prawny i Pracy: radca prawny Zygm. Nadratowski.

Referat Przemysłu Rolnego: kierownik August Iwański.

Referat Kredytowy: kierownik dr. Tadeusz Mincer od 1-go
kwietnia 1927 r.

Kancelarja i archiwum: kierownik Jadwiga Miklaszewska.

W ciągu roku 1927 przybyły do Związku P. O. R. w charak-
terze członków nadzwyczajnych dwie instytucje, a mianowicie:
Tow. Ubezpieczeń Wzajemnych „Vesta“ w Poznaniu od dnia
1 stycznia i Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń „Snop“ w Warszawie
od dn. 1 kwietnia.

W tym samym czasie ubył Związek Banków Rolniczych
w Polsce wskutek likwidacji, a wszystkie banki, będące człon-
kami tego Związku bezpośrednio weszły w skład Związku P. O. R.

W wyniku połączenia Wielkopolskiego Towarzystwa Rol-
niczego i Wielkopolskiego Związku Kółek Rolniczych w jednej
organizacji pod nazwą: „Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek
Rolniczych“, ta ostatnia organizacja weszła w skład Związku
P. O. R. jako członek zwyczajny.

Ogółem w dniu 31. XII. 1927 r. Związek Polskich Organi-
zacyj Rolniczych liczył 40 członków a mianowicie:

I. Członkowie zwyczajni:

1. Centralne Towarzystwo Rolnicze — Warszawa, Kopernika 30,
2. Pomorskie Towarzystwo Rolnicze — Toruń, Szeroka Nr. 30,
3. Tow. Gospodarskie Wschodniej Małopolski — Lwów, Koper-
nika Nr. 20,
4. Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych — Poznań,
Mickiewicza Nr. 33.

II. Członkowie rzeczywisci:

5. Pomorska Izba Rolnicza — Toruń, Sienkiewicza Nr. 40,
6. Wielkopolska Izba Rolnicza — Poznań, Mickiewicza Nr. 33.

III. Członkowie nadzwyczajni:

7. Centrala Rolników — Poznań, Plac Wolności Nr. 17,

8. Krajowe Towarzystwo Meljoracyjne — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
9. Rada Naczelna Organizacyj Ziemiańskich — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
10. Rada Naczelna Przemysłu Gorzelń Rolniczych — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
11. Sekcja Młynów Rolniczych (Sp. Akc. Handlu Ziemiołodami) — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
12. Sp. Akc. Handlowo-Rolnicza „Kooprolna“ — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
13. Sp. Producentów Krochmalu — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
14. Stowarzyszenie Zjednoczonych Ziemianek — Warszawa, Marszałkowska Nr. 149,
15. Syndykat Plantatorów Chmielu — Warszawa, Czerniakowska Nr. 217,
16. Syndykat Rolniczy Warszawski — Warszawa, Kopernika 30,
17. Tow. Kredytowe Ziemskie — Warszawa, Kredytowa Nr. 1,
18. Towarzystwo Kredytowe Ziemskie — Lwów,
19. Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń „Snop“ — Warszawa, Traugutta Nr. 3/5,
20. Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń „Vesta“ — Poznań, Św. Marcina Nr. 61,
21. Wileński Bank Ziemski — Wilno, Mickiewicza Nr. 8,
22. Zrzeszenie Właścicieli Lasów — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
23. Związek Polskich Zrzeszeń Ogrodniczych — Warszawa, Bałgata Nr. 3,
24. Związek Producentów Ryb — Warszawa, Rybaki Nr. 18,
25. Związek Stow. Plantatorów Buraków Cukr. — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
26. Związek Stow. Plant. Buraków Cukr. Wielkopolski i Pomorza — Poznań, Plac Wolności Nr. 9,
27. Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego — Poznań, Seweryna Mielżyńskiego 7,
28. Związek Zawodowy Cukrowni b. Królestwa Kongresowego — Warszawa, Moniuszki Nr. 11,
29. Związek Zawodowy Polskich Hodowców i Wytwórców Nasion — Warszawa, Kopernika Nr. 30,
30. Związek Ziemian w Krakowie — Kraków, Św. Jana Nr. 3/5,
31. Związek Ziemian w Warszawie — Warszawa, Kopernika 30,
32. Kresowy Związek Ziemian — Warszawa, Piękna Nr. 36,
33. Bank Ziemiański — Warszawa, Kredytowa Nr. 1,

34. Bank Cukrownictwa Sp. Akc. — Poznań, Seweryna Mielżyńskiego Nr. 2,
35. Bank Kwilecki, Potocki i Ska — Poznań, Aleja Marcinkowskiego Nr. 11,
36. Bank Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego — Poznań, ulica Wjazdowa Nr. 11,
37. Pomorski Bank Rolniczy — Toruń, Szeroka Nr. 37,
38. Poznański Bank Ziemian — Poznań, Marcinkowskiego Nr. 13.

IV. Członkowie korespondenci:

39. Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach,
40. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa, Miodowa Nr. 23.

133997

SPIS RZECZY.

	Str.
Wstęp	3
Zagadnienia, dotyczące produkcji rolniczej i przerobu produktów rolniczych	7
Obrót produktami rolnictwa i przemysłu rolnego	10
Zagadnienia kredytowe oraz podatki i świadczenia rzeczowe	18
Zagadnienia, dotyczące ustroju rolnego	22
Zagadnienia socjalne	24
Działalność wydawnicza i informacyjna Związku P. O. R.	25
Działalność Z. P. O. R. na terenie międzynarodowym	27
Władze, organizacja wewnętrzna i biuro Z. P. O. R.	35

